

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन २०६४ को दफा ५(३) र सूचना हकसम्बन्धी नियमावली २०६५ को
नियम ३ बमोजिम सार्वजनिक गरिएको विवरण
सूचना सार्वजनिक गर्ने निकायको नाम: कृषि विभाग, हरिहरभवन, ललितपुर
सूचना सार्वजनिक गरेको अवधि: २०७५ कार्तिक, मंसिर, पौष

१. निकायको स्वरूप र प्रकृति

नेपालमा कृषि विकासको संस्थागत प्रयासको शुरुवात वि.सं. १९७८ मा सरकारी स्तरमा कृषि अड्डाको स्थापना भए पश्चात भएको मानिन्छ । बि.सं. २००८ सालमा कृषि विभागको स्थापना भए पछि विभिन्न समयमा विभागको संगठन संरचनामा हेरफेर हुँदै आएको पाइन्छ । देश संघीय स्वरूपमा गए संगै संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारहरु गठन भइ कृषिशिल रहेको अवस्था छ । सोही बमोजिम संवैधानिक व्यवस्था अनुसार तीनै तहको प्रशासनिक पुनर्संरचना भइ संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा रहने संगठन संरचना र जनशक्तिको दरवन्दी समेत नेपाल सरकारबाट स्विकृत भइसकेको छ । सोही मुताविक नेपाल सरकारको मिति २०७५/०३/२७ को निर्णयबाट स्विकृत नयाँ संघीय संगठन संरचना अनुसार कृषि विभागको पुनर्संरचना भइ महानिर्देशक र चार उपमहानिर्देशकको अलावा एघार शाखाहरु कायम गरिएको छ । त्यसै गरि विभाग मातहत छ वटा केन्द्रिय निकायहरु र अन्तर्गतका १४ वटा फार्म, केन्द्रहरु रहेका छन् । यस पुनर्संरचना संगै विभागको विगतको भूमिकामा समेत परिवर्तन आएको छ । साविकमा देशभरमै कृषि विकासका कार्यक्रमहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयनको मूल जिम्मेवारी विभाग र मातहतका निकायहरुमा रहेकोमा नयाँ व्यवस्था अनुसार विभागको मूल जिम्मेवारी अन्तर्गत कृषिसंग सम्बन्धित राष्ट्रिय नीति, योजना, मापदण्ड, कानुनी संरचना, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन लगायतका विषय क्षेत्रहरु रहेका छन् भने कृषि विकास कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयनको भूमिका र जिम्मेवारी मूलतः सम्बन्धीत प्रदेश र स्थानीय तहहरुको हुने संवैधानिक व्यवस्था छ ।

२. निकायको काम, कर्तव्य र अधिकार

संघ प्रदेश र स्थानीय तिनै तहको संगठन र व्यवस्थापन सर्वेक्षणको क्रममा तत्कालिन संगठन र व्यवस्थापन सर्वेक्षण समितिमा पेश गरिएको तथा नेपाल सरकारबाट स्विकृत कृषि विभागको कार्यविवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

- राष्ट्रिय कृषि उत्पादकत्व वृद्धि सम्बन्धी कार्यको समन्वय,
- कृषि शिक्षा अनुसन्धान र प्रसारवीच समन्वय,
- गुणस्तरीय कृषि उत्पादन श्रोत तथा सामग्रीहरुको उपलब्धतामा समन्वय,
- कृषिको व्यवसायीकरण तथा आधुनिकीकरणको लागि नीतिगत एवं समन्वयतात्मक कार्यहरु गर्ने,
- कृषि कर्जा, बाली विमा एवं विद्युत डिमाण्ड शुल्कमा अनुदान सम्बन्धी कार्यमा समन्वय,
- कृषि विकाससंग सम्बन्धित सरकारी गैर सरकारी र निजी क्षेत्रका निकायहरुवीच समन्वय कायम गर्ने,
- करार खेती प्रवर्द्धन तथा प्रसार सम्बन्धी कार्यहरु,
- कृषि बाली वस्तुमा प्रतिस्पर्धात्मकता प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरु,
- कृषि अनुदान व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यहरु,
- कृषि विकास रणनीतिको कार्यान्वयन सहजीकरण र समन्वय,
- कृषियोग्य जमिनको सदुपयोग तथा गैर कृषिमा प्रयोग निरुत्साहन सम्बन्धी कार्यहरुको समन्वय,
- कृषि क्षेत्रको विकासका लागि आवश्यक बजेट तथा जनशक्ति प्रक्षेपण विश्लेषण तथा अध्ययन अनुसन्धानमा सहयोग र समन्वय,

- कृषि उपजहरुको मूल्य निर्धारण कार्यको समन्वय,
- कृषि भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालयलाई नीतिगत पृष्टपोषण गर्ने,
- कृषिवस्तुमा भन्सार छुट लगायतका व्यवस्थाका लागि मन्त्रालयमा सिफारिश गर्ने,
- मातहतका निकायहरुवाट संचालित कृषि विकास कार्यक्रमहरुको अनुगमन मूल्यांकन तथा आवश्यक समन्वय,
- कृषि विकासका साझेदारहरूसंग सम्पर्क, समन्वय र सहकार्य सम्बन्धी कार्य,
- संघीय कृषि विकास योजना नीति तथा मापदण्डको कार्यान्वयन व्यवस्था,
- कृषि विकास योजना तथा कार्यक्रम संचालनमा अन्य निकायहरूसंग समन्वय,
- अन्तरगतका निकायहरुको बार्षिक कृषि विकास कार्यक्रम मार्गदर्शन तथा समन्वय,
- प्रांगारिक कृषिको लागि फोकल कार्यालयको रुपमा कार्य गर्ने,
- संघीय कृषि विकास कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्यांकनको नीति तथा मापदण्डको कार्यान्वयन व्यवस्था
- अन्तरगतका निकायहरुको बार्षिक कृषि विकास कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्यांकन
- वैदेशिक सहयोगमा संचालित कृषि विकास सम्बद्ध आयोजनाहरूसंग आवश्यक समन्वय, अनुगमन तथा मूल्यांकन ।

३. निकायमा रहने कर्मचारी संख्या र कार्य विवरण

क्र.सं	पद	श्रेणी	सेवा	समूह	दरवन्दी	कैफियत
१	महानिर्देशक	रा.प.प्रथम	नेपाल कृषि	समूहिकृत नहुने	1	
२	उपमहानिर्देशक	रा.प.प्रथम	नेपाल कृषि	समूहिकृत नहुने	4	
3	उपसचिव	रा.प.द्वितिय	नेपाल प्रशासन	प्रशासन	1	
4	उपसचिव लेखा	रा.प.द्वितिय	नेपाल प्रशासन	प्रशासन	0	
5	बरिष्ठ कृषि अर्थ विज्ञ	रा.प.द्वितिय	नेपाल कृषि	एगृ.इको एण्ड मार्केटिङ्ग	3	
6	बरिष्ठ कृषि प्रसार अधिकृत	रा.प.द्वितिय	नेपाल कृषि	कृषि प्रसार	3	
7	बरिष्ठ वागवानी विकास अधिकृत	रा.प.द्वितिय	नेपाल कृषि	वागवानी	1	
8	बरिष्ठ बाली संरक्षण अधिकृत	रा.प.द्वितिय	नेपाल कृषि	बाली संरक्षण	2	
9	बरिष्ठ बाली विकास अधिकृत	रा.प.द्वितिय	नेपाल कृषि	बाली विकास	1	
10	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वितिय	नेपाल कृषि	स्वायल साइन्स	1	
11	बरिष्ठ कृषि इन्जिनियर	रा.प.द्वितिय	नेपाल कृषि	एगृ इन्जि	1	
12	शाखा अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल प्रशासन	प्रशासन	1	
१3	लेखा अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल प्रशासन	लेखा	1	
१4	कानून अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल न्याय	कानून	0	
१5	कृषि अर्थ विज्ञ	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	एगृ.इको एण्ड मार्केटिङ्ग	3	
१6	कृषि बजार विज्ञ	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	एगृ.इको एण्ड मार्केटिङ्ग	1	

क्र.सं	पद	श्रेणी	सेवा	समूह	दरवन्दी	कैफियत
१७	कृषि प्रसार अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	कृषि प्रसार	४	
१८	बाली विकास अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	बाली विकास	४	
१९	वागवानी विकास अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	वागवानी	४	
२०	बाली संरक्षण अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	वागवानी	३	
२१	माटो विज्ञ	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	स्वायल साइन्स	१	
२२	कृषि इन्जिनियर	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	इन्जिनियर	१	
२३	तथ्याङ्क अधिकृत	रा.प.तृतीय	नेपाल कृषि	आ.यो.	१	
२४	प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं.प्रथम	नेपाल कृषि	एगृ.इको एण्ड मार्केटिङ्ग	२	
२५	प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं.प्रथम	नेपाल कृषि	कृषि प्रसार	२	
२६	प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं.प्रथम	नेपाल कृषि	वागवानी	१	
२७	सव इन्जिनियर	रा.प.अनं.प्रथम	नेपाल कृषि	इन्जिनियर	१	
२८	नायब सुब्बा	रा.प.अनं.प्रथम	नेपाल प्रशासन	सा. प्रशासन	३	
२९	लेखापाल	रा.प.अनं.प्रथम	नेपाल प्रशासन	लेखा	१	
३०	कम्प्युटर अपरेटर	रा.प.अनं.प्रथम	विविध	०	
३१	टा.ना.सु.	रा.प.अनं.प्रथम	नेपाल प्रशासन	सा. प्रशासन	०	
३२	खरिदार	रा.प.अनं.द्वितीय	नेपाल प्रशासन	सामान्य प्रशासन	२	
३३	हलुका सवारी चालक	विहिन	इन्जिनियरिङ्ग	मेकानिकल	६	
३४	कार्यालय सहयोगी	विहिन	नेपाल प्रशासन	सा. प्रशासन	७	
	जम्मा				६७	

४. निकायबाट प्रदान गरिने सेवा

- प्राविधिक सेवा टेवा
- नीतिगत विषय र सन्चालित कार्यक्रमबारे सूचना तथा जानकारी
- तथ्याङ्किय विवरण
- सञ्चार तथा प्रकाशन सामग्री वितरण
- सचेतनामूलक कार्यक्रम
- कार्यविवरणमा उल्लेख अन्य कार्यहरु

५. सेवा प्रदान गर्ने निकायको शाखा र जिम्मेवार अधिकारी

क्र.सं.	महाशाखा	शाखा	पद	जिम्मेवार अधिकारी
१	कृषि उत्पादकत्व महाशाखा	बागवानी विकास शाखा	वरिष्ठ वागवानी विकास अधिकृत	शाखा प्रमुख
२			वागवानी विकास अधिकृत	

क्र.सं.	महाशाखा	शाखा	पद	जिम्मेवार अधिकारी	
३		बाली विकास शाखा	वरिष्ठ बाली विकास अधिकृत	शाखा प्रमुख	
४			बाली विकास अधिकृत		
५		व्यवसायिक कीट विकास शाखा	वरिष्ठ बाली संरक्षण अधिकृत	शाखा प्रमुख	
६			बाली संरक्षण अधिकृत		
७		माटो विकास शाखा	वरिष्ठ माटो विज्ञ	शाखा प्रमुख	
८			माटो विज्ञ		
९		प्रविधि तथा समन्वय महाशाखा	प्रविधि विस्तार शाखा	वरिष्ठ कृषि प्रसार अधिकृत	शाखा प्रमुख
१०	कृषि प्रसार अधिकृत				
११	बाली विकास अधिकृत				
१२	बाली संरक्षण अधिकृत				
१३	कृषि इंजिनियरिंग तथा पोष्ट हार्भेष्ट शाखा		वरिष्ठ कृषि इंजिनियर	शाखा प्रमुख	
१४			कृषि इंजिनियर		
15			वागवानी विकास अधिकृत		
16	कृषि उत्पादन सामाग्री व्यवस्थापन शाखा		वरिष्ठ कृषि प्रसार अधिकृत	शाखा प्रमुख	
17			वागवानी विकास अधिकृत		
18			कृषि प्रसार अधिकृत		
19			बाली विकास अधिकृत		
20	बाली संरक्षण शाखा		वरिष्ठ बाली संरक्षण अधिकृत	शाखा प्रमुख	
21			बाली संरक्षण अधिकृत		
22	केन्द्रिय आयोजना व्यवस्थापन इकाई			वरिष्ठ कृषि अर्थ विज्ञ	उप-महानिर्देशक
23				वरिष्ठ कृषि प्रसार अधिकृत	
24		कृषि प्रसार अधिकृत			
25		कृषि अर्थ विज्ञ			
26		वागवानी विकास अधिकृत			
27		बाली विकास अधिकृत			
28		प्राविधिक सहायक (इको.एगृ)			
29	प्राविधिक सहायक कृषि) (प्रसार				
30	योजना, अनुगमन तथा	योजना, कार्यक्रम तथा अनुगमन	वरिष्ठ कृषि अर्थ विज्ञ	शाखा प्रमुख	

क्र.सं.	महाशाखा	शाखा	पद	जिम्मेवार अधिकारी
31	व्यवस्थापन महाशाखा	शाखा	कृषि अर्थ विज्ञ	
32			कृषि प्रसार अधिकृत	
33			वरिष्ठ कृषि अर्थ विज्ञ	
34		बजार विकास, आर्थिक विश्लेषण तथा तथ्याङ्क शाखा	कृषि अर्थ विज्ञ	शाखा प्रमुख
35			कृषि अर्थ विज्ञ	
36			तथ्याङ्क अधिकृत	
37			उपसचिव प्रशासन	
38		प्रशासन शाखा	शाखा अधिकृत	शाखा प्रमुख
39			लेखा अधिकृत	

६. सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने दस्तुर र अवधि

यस विभागबाट प्रदान गरिने सेवा निःशुल्क वा नियमानुसार लाग्ने दस्तुर लिई प्रदान गरिने छ र सो को लागि सेवाको प्रकृति अनुसार तुरुन्तै वा वढीमा एक हप्ता अवधी लाग्नेछ । यस सम्बन्धि विस्तृत विवरण तालिका १ मा उल्लेख गरिएको नागरिक बडापत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

नागरिक वडापत्र (Citizen Charter)

क्र.सं.	प्रदान गरिने सेवा तथा सुविधाहरूको विवरण	पेश गर्नुपर्ने आवश्यक कागजात तथा प्रमाणपत्रहरू	सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने समय तथा अवधि	लाग्ने दस्तुर तथा शुल्क	शाखा	जिम्मेवार कर्मचारी	गुनासो सुन्ने अधिकारी	कैफियत
१	प्रशासनिक जानकारी एवं सेवा प्रवाह							
१.१	पदपूर्ती व्यवस्था	रिक्त पद भएको प्रमाणीत कागजातहरू	लोक सेवा आयोगको क्यालेण्डर अनुसार	निःशुल्क	प्रशासन शाखा	सम्बन्धित अधिकृत	उ.म.नि(व्यवस्थापन)	
१.२	सरुवा	निर्धारित दरखास्त फारम	नि.से.नि. अनुसार	निःशुल्क	प्रशासन शाखा	सम्बन्धित अधिकृत	उ.म.नि(व्यवस्थापन)	
१.३	असाधारण/अध्ययन बिदा	निर्धारित दरखास्त फारम	दरखास्त दिएको ३ दिन भित्र	निःशुल्क	प्रशासन शाखा	सम्बन्धित अधिकृत	उ.म.नि(व्यवस्थापन)	
१.४	विभागीय/ उजुरीको कारवाही	सम्बन्धित कार्यालयको आधिकारीक पत्र/ निवेदन	दरखास्त दिएको ३ दिन भित्र	निःशुल्क	प्रशासन शाखा	सम्बन्धित अधिकृत	उ.म.नि(व्यवस्थापन)	

क्र.सं .	प्रदान गरिने सेवा तथा सुविधाहरूको विवरण	पेश गर्नुपर्ने आवश्यक कागजात तथा प्रमाणपत्रहरू	सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने समय तथा अवधि	लाग्ने दस्तुर तथा शुल्क	शाखा	जिम्मेवार कर्मचारी	गुनासो सुन्ने अधिकारी	कैफिय त
१.५	सेवारत कर्मचारीको औषधि उपचार खर्च	कार्यालयको सिफारीस, व्यक्तिको निवेदन, भर्ना भएको र डीस्चार्ज भएको अस्पतालको पत्र, प्रेस्कृप्सन तथा सक्कल बिल भरपाई, निजामती किताबखाना को पत्र	दरखास्त दिएको ३ दिन भित्र	निःशुल्क	प्रशासन शाखा	लेखा अधिकृत	उ.म.नि(व्यवस्थापन)	
१.६	व्यक्ती तथा संस्थाको सेवा र कार्यको भुक्तानी	बिल भरपाई लगायतका सक्कल कागजातहरू	दरखास्त दिएको ३ दिन भित्र	निःशुल्क	प्रशासन शाखा	लेखा अधिकृत	उ.म.नि(व्यवस्थापन)	
२	योजना, अनुगमन तथा जनशक्ती सम्बन्धि							
२.१	बार्षिक योजना तर्जुमा/ कार्यक्रम तथा बजेट संसोधन	राष्ट्रिय योजना आयोगले तोकेको फर्मेट अनुसार	रा.यो.आ. को क्यालेन्डर अनुसार	निःशुल्क	योजना, कार्यक्रम तथा अनुगमन शाखा	वरिष्ठ कृषि अर्थ विज्ञ	उ.म.नि(योजना, अनुगमन)	
२.२	जनशक्ति सम्बन्धि कार्य(विवरण अद्यावधिक, अध्ययन तालीम र गोष्ठीका लागी उम्मेदवार मनोनयन गरी स्विक्तीका लागी कारवाही गर्ने)	कृषि विभागको निर्धारित फर्मेट	आवश्यक ता अनुसार	निःशुल्क	योजना, कार्यक्रम तथा अनुगमन शाखा	सम्बन्धित अधिकृत	उ.म.नि(योजना, अनुगमन)	
२.३	प्रतिवेदन तयारी/प्रकाशन/समिक्षा/मासिक बैठक सञ्चालन	राष्ट्रिय योजना आयोगले तोकेको फर्मेट अनुसार	रा.यो.आ. को क्यालेन्डर अनुसार	निःशुल्क	योजना, कार्यक्रम तथा अनुगमन शाखा	वरिष्ठ कृषि अर्थ विज्ञ	उ.म.नि(योजना, अनुगमन)	
३	विषयगत तथा विशिष्टकृत सेवाहरू							
३.१	प्रविधि विस्तार तथा समन्वय सम्बन्धि		सोही दिन	निःशुल्क	प्रविधि विस्तार शाखा	शाखा प्रमुख	उ.म.नि(प्रविधि तथा समन्वय)	

क्र.सं .	प्रदान गरिने सेवा तथा सुविधाहरूको विवरण	पेश गर्नुपर्ने आवश्यक कागजात तथा प्रमाणपत्रहरू	सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने समय तथा अवधि	लाग्ने दस्तुर तथा शुल्क	शाखा	जिम्मेवार कर्मचारी	गुनासो सुन्ने अधिकारी	कैफिय त
३.२	कृषि ईञ्जिनियरीङ्ग तथा पोष्ट हार्भेष्ट सम्बन्धि		सोही दिन	निःशुल्क	कृषि ईञ्जिनियरीङ्ग तथा पोष्ट हार्भेष्ट शाखा	शाखा प्रमुख	उ.म.नि(प्रविधि तथा समन्वय)	
३.३	कृषि उत्पादन सामाग्री व्यवस्थापन सेवा सम्बन्धि		सोही दिन	निःशुल्क	कृषि उत्पादन सामाग्री व्यवस्थापन शाखा	शाखा प्रमुख	उ.म.नि(प्रविधि तथा समन्वय)	
३.४	बाली संरक्षण सेवा सम्बन्धि		सोही दिन	निःशुल्क	बाली संरक्षण शाखा	शाखा प्रमुख	उ.म.नि(प्रविधि तथा समन्वय)	
३.५	बाली विकास सेवा सम्बन्धि		सोही दिन	निःशुल्क	बाली विकास शाखा	शाखा प्रमुख	उ.म.नि(कृषि उत्पादकत्व)	
३.६	व्यवसायिक कीट विकास सेवा सम्बन्धि		सोही दिन	निःशुल्क	व्यवसायिक कीट विकास शाखा	शाखा प्रमुख	उ.म.नि(कृषि उत्पादकत्व)	
३.७	माटो व्यवस्थापन सेवा सम्बन्धि		सोही दिन	निःशुल्क	माटो व्यवस्थापन शाखा	शाखा प्रमुख	उ.म.नि(कृषि उत्पादकत्व)	
३.८	बजार विकास सेवा सम्बन्धि		सोही दिन	निःशुल्क	बजार विकास, आर्थिक विश्लेषण तथा तथ्याङ्क शाखा	शाखा प्रमुख	उ.म.नि(कृषि उत्पादकत्व)	
३.९	कृषि विभाग मातहत आयोजनाहरूको जानकारी		सोही दिन	निःशुल्क	केन्द्रिय आयोजना व्यवस्थापन ईकाई	सम्बन्धित अधिकृत	उ.म.नि(केन्द्रिय आयोजना व्यवस्थापन ईकाई)	
४	अन्य सेवाहरू							
७.५	बाली विमा सम्बन्धि जानकारी		सोही दिन	निःशुल्क	कृषि उत्पादन सामाग्री व्यवस्थापन शाखा	शाखा प्रमुख	उ.म.नि(प्रविधि तथा समन्वय)	
८.५	प्राइगारीक कृषि सम्बन्धि जानकारी		सोही दिन	निःशुल्क	बागवानी विकास शाखा	शाखा प्रमुख	उ.म.नि(कृषि उत्पादकत्व)	

क्र.सं.	प्रदान गरिने सेवा तथा सुविधाहरूको विवरण	पेश गर्नुपर्ने आवश्यक कागजात तथा प्रमाणपत्रहरू	सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने समय तथा अवधि	लाग्ने दस्तुर तथा शुल्क	शाखा	जिम्मेवार कर्मचारी	गुनासो सुन्ने अधिकारी	कैफियत
९.५	कृषि सम्बन्धि तथ्याङ्क	कृषि विभागको निर्धारित फर्मेट	दरखास्त दिएको ३ दिन वा तोकिएको समय भित्र	निःशुल्क	बजार विकास, आर्थिक विश्लेषण तथा तथ्याङ्क शाखा	शाखा प्रमुख	उ.म.नि(कृषि उत्पादकत्व)	

७. निर्णय गर्ने प्रक्रिया र अधिकारी

यस विभागबाट निर्णय गर्दा “सरकारी निर्णय प्रक्रिया सरलीकरण निर्देशिका, २०६५” लाई परिपालन गर्ने गरिएको छ। अधिकार प्रत्यायोजन भएका विषयहरूमा शाखा प्रमुखहरूबाट तत्काल निर्णय हुने व्यवस्था मिलाईएको छ भने विभागीय प्रमुखबाट हुनु पर्ने निर्णयहरूको हकमा टिप्पणी प्रकृत्या अबलम्बन गरिने छ । यसका अलावा विभागको आन्तरिक कार्यहरू सम्पादनका लागी मासिक बैठकहरूमा समेत निर्णय गर्ने व्यवस्था मिलाईएको छ भने कतिपय विषयवस्तुलाई छिटो छरितो रूपमा सम्पादन गर्नुपर्ने अवस्थामा सेवाग्राहीको निवेदनमा नै तोकआदेश गरी निर्णय प्रकृत्यालाई द्रुत तथा कार्यान्वयनलाई छरितो वनाउने व्यवस्था मिलाईएको छ ।

८. निर्णय उपर उजुरी सुन्ने अधिकारी

प्रचलित कानून बमोजिम तोकिएको विषयमा सोही बमोजिम नै हुने छ भने अन्यको हकमा यस विभागबाट गरिएका निर्णय उपर उजुरी गर्नु परेमा निर्णय गर्ने अधिकारी भन्दा एक श्रेणी माथीका अधिकारी समक्ष उजुरी गर्नु पर्ने छ । यसरी सेवाग्राहीले प्रत्यक्ष रूपमा निवेदन मार्फत वा कार्यालयमा व्यवस्था गरिएको उजुरी पेटिकामा आफ्नो गुनासो वा उजुरी दिन सक्ने छन् । प्राप्त उजुरीहरूलाई नियमित रूपमा संकलन तथा विश्लेषण गरी व्यवस्थापन गर्न गुनासो सुन्ने अधिकारीको व्यवस्था गरिएको छ ।

९. सम्पादन गरेको कामको विवरण

- प्राङ्गारिक मिसन कार्यक्रमको लागि बिनियोजित एकमुष्ट ५० करोड बजेटलाई अभियानको रूपमा प्राङ्गारिक कृषि कार्यक्रम संचालनको लागि प्रदेश ३ र गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत रहेका १३ कृषि ज्ञान केन्द्र मार्फत संचालन हुने गरी कार्यक्रम विस्तृतिकरण गरी आवश्यक व्यवस्था गरिएको ।
- प्रदेश नं. ३, गण्डकी प्रदेश, सुदुर पश्चिम र कर्णाली प्रदेशमा कृषि विकास कार्यक्रम सम्बन्धि अभिमुखिकरण कार्यक्रम संचालन गरिएको ।
- मागको आधारमा शित घर भण्डारणमा लाग्ने विद्युत महशुल तथा बाली बीमामा अनुदान सहयोग गरिएको ।
- कार्यक्रम संचालन गर्नको लागि विभिन्न कार्यविधिहरू निर्माण गरिएको ।

१०. सूचना अधिकारी र प्रमुखको नाम र पद

नाम: डा. राम कृष्ण श्रेष्ठ

पद: वरिष्ठ कृषि प्रसार अधिकृत

मोबाईल नं. +९७७-९८५१२१२५५०

ईमेल: rksathi05@gmail.com

११. ऐन, नियम, विनियम वा निर्देशिकाको सूची

(१) ऐनहरू

- (१) खाद्य ऐन, २०२३
- (२) दाना पदार्थ ऐन, २०३३
- (३) बीउ विजन ऐन, २०४५
- (४) जीवनाशक विषादि ऐन, २०४८
- (५) राष्ट्रिय चिया तथा कफी विकास बोर्ड ऐन, २०४९
- (६) बिरुवा संरक्षण ऐन, २०६४
- (७) कृषि तथा पशुधन बीमा लेख, २०६९

(२) नियमावलीहरू

- (१) खाद्य नियमावली, २०५७
- (२) बीउ विजन नियमावली, २०६९

(३) आदेशहरू

- (१) कपास विकास समिति (गठन) आदेश, २०३७
- (२) चन्द्रडाँगी बीउ विजन तथा दुग्ध विकास समिति (गठन) आदेश, २०५२
- (३) रासायनिक मल (नियन्त्रण), आदेश, २०५५
- (४) कालिमाटी फलफूल तथा तरकारी बजार विकास समिति (गठन) (तेश्रो संशोधन) आदेश, २०६३

(४) नीतिहरू

- (१) दीर्घकालीन कृषि योजना प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धी नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्था, २०५०
- (२) राष्ट्रिय बीउ विजन नीति, २०५६
- (३) राष्ट्रिय चिया नीति, २०५७
- (४) राष्ट्रिय मल नीति, २०५८
- (५) राष्ट्रिय कफी नीति, २०६०
- (६) सिंचाई नीति, २०६०
- (७) राष्ट्रिय कृषि नीति, २०६१
- (८) कृषि व्यवसाय प्रवर्धन नीति, २०६३
- (९) कृषि जैविक विविधता नीति, २०६३
- (१०) पुष्प प्रवर्धन नीति, २०६९
- (११) कृषि यान्त्रिकरण नीति, २०७०
- (१२) वाणिज्य नीति, २०६५

- (१३) जलवायु परिवर्तन नीति, २०६७
- (१४) औद्योगिक नीति, २०६७
- (१५) आपूर्ति नीति, २०६९
- (१६) विज्ञान तथा प्रविधि नीति, २०६१
- (१७) जैविक प्रविधि नीति, २०६३
- (१८) कृषि यान्त्रिकरण प्रवर्द्धन नीति, २०७१
- (१९) कृषि जैविक विविधता नीति, २०६३
- (२०) वन नीति, २०७१

(५) निर्देशिकाहरू

- (१) साना सिंचाई विशेष कार्यक्रम
- (२) सहकारी खेतीमा आधारित साना सिंचाई स्कीम कार्यक्रम
- (३) कृषि उपज बजार स्थलको व्यवस्था तथा सञ्चालन सम्बन्धी निर्देशिका, २०५३ (संशोधन सहित)
- (४) खाद्य पोषण सुरक्षा अभियान कार्यक्रम अन्तर्गत रासायनिक मल तथा बीउ विजनमा ढुवानी अनुदान सहूलियत उपलब्ध गराउने कार्यको निर्देशिका, २०५९
- (५) प्रयोगशालाहरूको सःशुल्क सेवा सम्बन्धी कार्यान्वयन निर्देशिका, २०५९/६०
- (६) कृषि क्षेत्रको लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०६०
- (७) कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय अन्तर्गत करार तथा साझेदारी कार्यक्रम-सञ्चालन निर्देशिका, २०६१
- (८) कृषि बिकास योजना, जनकपुरको साना सिंचाई (स्यालो ट्यूबवेल) कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका, २०६४
- (९) हिउँदे हाइब्रीड मकै क्षति राहत निर्देशिका, २०६७
- (१०) हिउँदे हाइब्रीड मकै क्षति प्रभावित क्षेत्रमा Shallow tubewell कार्यान्वयन निर्देशिका, २०६७
- (११) प्राङ्गारिक मल अनुदान निर्देशिका, २०६८
- (१२) प्राङ्गारिक कृषि उत्पादनको सामूहिक प्रमाणीकरणका लागि आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निर्देशिका, २०६९
- (१३) प्राङ्गारिक कृषि उत्पादनको सहभागीतामूलक गुणस्तर निर्धारण प्रणाली सञ्चालन सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०६९
- (१४) बीउ विजनको दीर्घकालिन राष्ट्रिय सोच, २०७०

(६) कार्यविधिहरू, मार्गदर्शन, मापदण्ड बीमा आदि

- (१) कृषि क्षेत्रको निक्षेपण सम्बन्धी कार्य सञ्चालन कार्यविधि, २०५९
- (२) कृषि फार्म/केन्द्रहरूको दोहोरो मार्ग व्यवस्थापन प्रणाली तथा अतिरिक्त कार्यक्रम सञ्चालन कोष सम्बन्धी कार्यविधि, २०६०
- (३) कर्णाली अञ्चलका ५ वटै जिल्लाहरू तथा मुस्ताङ्ग जिल्लाबाट उत्पादित स्याउको लागि कार्टुन तथा ढुवानी अनुदान नर्म्स एवम् कार्यविधि, २०६६ (संशोधन सहित)

- (४) कर्णाली अञ्चलका प्रत्येक जिल्ला तथा सोलुखुम्बुबाट सिमी ढुवानी अनुदान नमर्स तथा कार्यविधि, २०६६
- (५) सामुदायिक बीउ बैंक स्थापना सम्बन्धी कार्यविधि, २०६६
- (६) मौरी गोला उपहार कार्यक्रमको कार्यविधि, २०६६
- (७) बुटवल कृषि उपज थोक बजार सञ्चालन कार्यविधि, २०६७
- (८) अभियानमुखी सुन्तलाजात बगैँचा प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यविधि
- (९) अभियानमुखी प्याज कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०६८
- (१०) अभियानमुखी मकै तथा भटमास कार्यक्रम कार्यविधि
- (११) अभियानमुखी मत्स्य कार्यक्रम कार्यविधि
- (१२) श्रोत संरक्षण प्रविधि प्रदर्शनी कार्यक्रम कार्यविधि
- (१३) सहकारी संघ/संस्थालाई उपलब्ध गराउने अनुदान एवम् भन्सार महसुलमा छुट सुविधा सिफारिस सम्बन्धी कार्यविधि, २०६८
- (१४) प्राङ्गारिक तथा जैविक मल नियमन कार्यविधि, २०६८
- (१५) कृषकहरूलाई उन्नत बीउ विजन खरीद मूल्यमा अनुदान उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०६८
- (१६) बीउ आलु आत्मनिर्भर कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०६८ तथा रष्टिक स्टोर निर्माणमा अनुदान सम्बन्धी नर्मस्
- (१७) कृषि यान्त्रिकरण तथा पशुधन उद्योग स्थापनामा पूँजीगत अनुदान तथा भन्सार मिनाहा र मूल्य अभिवृद्धि कर छुट सुविधा सिफारिस सम्बन्धी कार्यविधि, २०६९
- (१८) राष्ट्रिय प्राङ्गारिक कृषि सम्बन्धी प्रदायक निकायको सम्बन्धन प्रदान गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको कार्यविधि, २०६९
- (१९) प्राङ्गारिक कृषि उत्पादन निर्यातका लागि प्रमाणीकरण शुल्क अनुदान उपलब्ध गराउने व्यवस्था सम्बन्धी कार्यविधि, २०६९
- (२०) प्राङ्गारिक कृषि उत्पादनको सहभागितामूलक गुणस्तर निर्धारण प्रणाली सञ्चालन सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०६९
- (२१) बाली तथा पशुपंक्षी बीमा निर्देशन, २०६९
- (२२) सुन्तलाजात फलफूल बगैँचा दर्ता कार्यविधि
- (२३) अदुवा बेसार प्रदर्शन कार्यक्रम सम्बन्धी कार्यविधि तथा नर्मस्
- (२४) उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना, आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय नर्मस्
- (२५) लेख रचनाको पारिश्रमिक परिमार्जन सम्बन्धी नर्मस्
- (२६) प्लाष्टिक पोखरी निर्माण कार्यविधि, २०७०
- (२७) सर्भे सभिलेन्स कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७०
- (२८) शित भण्डार निर्माणका लागि अनुदान उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७०

- (२९) कृषि यान्त्रिकरण अनुदान परिचालन कार्यविधि, २०७०
- (३०) कृषि सहकारी संस्थालाई कृषि उपज खरिद बिक्रीका लागि अनुदान वितरण कार्यविधि, २०७०
- (३१) अभियानमूलक समस्या निदान कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७०
- (३२) नमूना आई. पि. एम. गाउँ स्थापना तथा संचालन कार्यविधि, २०७०
- (३३) अभियानमुखी तेलहन बाली उत्पादन आयोजनाको कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७०
- (३४) कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि स्वीकृती, २०७०
- (क) मध्य पहाडी वृहत्तर मकै उत्पादन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७०
- (ख) सहायक बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम, कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७०
- (ग) जुट खेती विस्तार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७०
- (घ) उखु खेती विस्तार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७०
- (ङ) रबर खेती विस्तार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७०
- (च) मुसुरो उत्पादन प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०६८ (पहिलो संशोधन, २०७०)
- (३५) बीउ आलु आत्मनिर्भर कार्यक्रम कार्यविधि, २०६८ (प्रथम संशोधन, २०७०)
- (३६) युवा रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७०
- (३७) व्यावसायिक बेमौसमी तरकारी उत्पादन पकेट कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७०
- (३८) अदुवा प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७०
- (३९) अलैंचीको रोग व्यवस्थापन तथा नर्सरी स्थापना कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०७०
- (४०) प्याजको शित भण्डार निर्माण कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७०
- (४१) स्याउ आत्मनिर्भर कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०६८ (पहिलो संशोधन, २०७०)
- (४२) सुन्तला बगैँचा सुदृढिकरण अभियान कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७०
- (४३) गुणस्तरिय बीउ उत्पादन कृषक पाठशाला संचालन नर्मस् एवं कार्यविधि (प्राविधिक पक्ष)
- (४४) सुन्तलाजात फलफूल सम्बन्धी नर्मस्, २०७०
- (४५) साना सिंचाई विशेष कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका (पहिलो संशोधन, २०७०)
- (४६) तालिम/गोष्ठी संचालन तथा जनरल प्रकाशन सम्बन्धी आर्थिक नर्मस् परिमार्जन
- (४७) आयोजनाका कृषकलाप कार्यान्वयन नर्मस् (उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना)
- (४८) विभिन्न प्रतियोगिताको नर्मस् संशोधन सम्बन्धमा
- (४९) कृषि विकास योजना जनकपुरवाट संचालित कार्यक्रमहरूको कार्य संचालन निर्देशिका, २०६८ (पहिलो संशोधन, २०७०)
- (५०) ग्रामिण युवा स्वरोजगार प्रवर्द्धन पशु विकास कार्यक्रम कार्यविधि, २०६४ (पहिलो संशोधन, २०७०)
- (५१) मौरी, च्याउ, रेशम कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७०
- (५२) मत्स्य विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७०
- (५३) बाली उत्पादनोपरान्त क्षति न्यूनीकरण तथा गुणस्तरीय कृषि वस्तु उत्पादनको लागि कृषक, कृषक समूह, कृषि सहकारी तथा कृषि उद्यमीहरूलाई अनुदान उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७०

- (५४) यूवा लक्षित कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७०
- (५५) सामुदायिक पोस्ट हार्भेष्ट सेवा केन्द्र स्थापना सम्बन्धी वित्तीय संस्थाको साझेदारीमा ब्याज अनुदान परिचालन कार्यविधि, २०७०
- (५६) लघुवित्त/सहकारी संस्थासँगको साझेदारीमा कृषि औजार, उपकरण खरिद तथा संचालन गर्न ब्याज अनुदान परिचालन कार्यविधि, २०७०
- (५७) सामुदायिक कृषि यान्त्रिकरण सेवा केन्द्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७०
- (५८) राष्ट्रपति उत्कृष्ट कृषक कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७१
- (५९) बाली तथा पशुधन बीमाको प्रिमियम अनुदान उपलब्ध गराउने निर्देशिका, २०७० आम्दानी, खर्च तथा आर्थिक कारोबार सम्बन्धी अद्यावधिक विवरण
- (६०) जैविक तथा वानस्पतिक विषादी उत्पादन, प्रयोग तथा अनुदान निर्देशिका २०७४
- (६१) प्रिसिजन तथा प्रोटेक्टेड हर्टिकल्चर प्रविधि विस्तार कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७४
- (६२) फलफूल प्रोसेसिङ प्लान्ट स्थापना कार्यक्रम संचालन कार्यविधि (प्रथम संशोधन, २०७४) २०७४
- (६३) बाढी-पहिरो प्रभावित जिल्लाहरूमा राहत कार्यक्रम संचालन निर्देशिका २०७४ (पहिलो संशोधन)
- (६४) बीउआलु आत्मनिर्भर कार्यक्रम संचालन कार्यविधि २०६८, दोश्रो संशोधन २०७२
- (६५) विदेशमा कृषि सम्बन्धि तालिम तथा उच्च शिक्षा हाँसिल गरि स्वदेशमा व्यवसाय संचालन गर्ने युवाहरूलाई प्रोत्साहन तथा अनुदान कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७१
- (६६) व्यवसायिक कृषि तथा पशुपन्छी कर्जामा प्रदान गरिने व्याज अनुदान सम्बन्धि कार्यविधि, २०७३
- (६७) शीतघर तथा खाद्यान्न भण्डारण घर स्थापना कार्यक्रमका लागि व्याज अनुदान मापदण्ड, २०७३
- (६८) सामुदायिक आई.पी.एम. श्रोतकेन्द्र संचालन कार्यविधि, २०७४

१२. आम्दानी, खर्च तथा आर्थिक कारोबार सम्बन्धी अद्यावधिक विवरण

कृषि विभागको आ.व. २०७५/७६ को पौष महिना सम्मको खर्च
 चालु खर्च: रु.५,०७,८८,०००
 पुँजीगत खर्च: रु.२६,८७,०००
 जम्मा खर्च: रु.५,३४,७५,०००

१३. तोकिए बमोजिमका अन्य विवरण

१४. अघिल्लो आर्थिक वर्षमा सार्वजनिक निकायले कुनै कार्यक्रम वा आयोजना सञ्चालन गरेको भए सोको विवरण

क्र.सं.	आयोजनाको नाम	बार्षिक प्रगति प्रतिशत	
		भारित	वित्तिय
१	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर बृद्धि आयोजना	८९.८६	७०.४८
२	बागवानी विकास कार्यक्रम	८२.९८	६९.१६

३	आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास कार्यक्रम	92.29	85.49
४	मत्स्य विकास कार्यक्रम	99.57	89.79
५	बाली संरक्षण कार्यक्रम	70.05	72.56
६	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना	67.90	16.43
७	बाली विकास कार्यक्रम	96.91	93.29
८	बिशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	80.91	75.81
९	कृषि प्रसार तथा तालीम कार्यक्रम	89.32	83.31
१०	समूदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना	91.85	75.18
११	कृषि व्यवसाय प्रवर्धन तथा बजार विकास कार्यक्रम	90.81	64.60
१२	सहकारी खेती, साना सिंचाई तथा मल वीउ ढुवानी कार्यक्रम (कृषि इन्जिनियरिङ्ग समेत)	96.36	69.76
१३	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना	71.04	71.81
१४	सिंचाई तथा जलश्रोत ब्यवस्थापन आयोजना, बाली तथा जल ब्यवस्थापन कार्यक्रम	96.84	82.82
१५	रानीजमरा कुलरिया सिंचाई आयोजना	88.42	82.92
१६	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति	98.93	93.13
१७	राष्ट्रपति चुरे तराई मधेस संरक्षण विकास समिती	88.10	82.43
१८	घर बंगैचा कार्यक्रम	95.50	93.67
१९	कृषि बिकास रणनीति अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	79.00	90.35
२०	साधारण खर्च तर्फको	89.64	69.63
२१	राष्ट्रीय पुननिर्माण कोष भुकम्प प्रवाभित जिल्लाको लागि राहत कार्यक्रम	91.06	८५.४९
२२	कृषि विकास आयोजना	91.25	82.01
२३	रेशम खेती विकास कार्यक्रम	97.17	86.19
२४	व्यवसायिक कीट विकास कार्यक्रम	86.63	90.74
२५	माटो परिक्षण तथा सेवा सुधार कार्यक्रम	97.86	82.85
२६	कृषि प्रसार कार्यक्रम	93.18	79.59

१५. सार्वजनिक निकायको वेभसाईट भए सोको विवरण

<http://www.doanepal.gov.np>

१६. सार्वजनिक निकायले प्राप्त गरेको वैदेशिक सहायता र ऋण, अनुदान एवम् प्रावधिक सहयोग वा सम्झौता सम्बन्धी विवरण

- यूरोपियन यूनियन शान्ति कोषबाट नगद अनुदान रु. 50 करोड
- China-Nepal Agriculture Technical Cooperation Agreement

१७. सार्वजनिक निकायले सञ्चालन गरेको कार्यक्रम र सो को प्रगति प्रतिवेदन

क्र.सं.	आयोजनाको नाम	प्रथम चोमासिक प्रगति प्रतिशत
---------	--------------	------------------------------

		भारित	वित्तिय
१	कृषि विभाग	78.00	5.93
२	कृषि पुर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रिकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	31.44	31.48
३	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास कार्यक्रम	91.27	67.29
४	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	98.72	69.27
५	राष्ट्रिय फलफुल विकास कार्यक्रम	25.20	19.17
६	रानिजमरा कुलरीया सिंचाई आयोजना-प्रणाली आधुनिकिकरण कृषि कार्यक्रम	9.83	12.86
७	सिंचाई तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना	100.00	96.69
८	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर बृद्धि आयोजना	76.35	39.28
९	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना	0.00	0.00
१०	व्यवसायिक किट विकास कार्यक्रम	84.12	68.82
११	केन्द्रिय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	73.72	49.35
एकमुष्ट		69.23	16.21

१८. सार्वजनिक निकायले वर्गीकरण तथा संरक्षण गरेको सूचनाको नामावली र त्यस्तो सूचना संरक्षण गर्न तोकिएको समयावधि नरहेको ।

१९. सार्वजनिक निकायमा परेको सूचना माग सम्बन्धी निवेदन र सो उपर सूचना दिइएको विषय कसैबाट पनि सुचना माग नभएको । तथापी, व्यक्तिगत रुपमा सूचना अधिकारीलाई भेट्न आउनेलाई र फोन मार्फत सम्पर्क गर्नेलाई सूचना एवं जानकारी दिने गरिएको ।

२०. सार्वजनिक निकायका सूचनाहरु अन्यत्र प्रकाशन भएका वा हुने भएको भए सोको विवरण आवश्यकता अनुसार राष्ट्रिय दैनिक पत्र-पत्रिकाहरुमा सामाजिक सञ्जाल तथा आवश्यकता अनुसार राष्ट्रियस्तरका आम सञ्चारका माध्यमहरुबाट प्रकाशन तथा प्रसारण गर्ने गरिएको ।